

Håndværk fra øverste hylde

Stenhuggere restaurerer
Vor Frelsers Kirke
i København

Mureren

Medlemsblad for Landsklubben for
murere, stenhuggere og stukkatørsvende
samt Murerarbejdsmændenes
landsbrancheklub.

Nr. 4/2023 • 29. årgang • september 2023

er et fagblad for
Landsklubben for
murere, stenhuggere
og stukkatører samt
Murerarbejdsmændenes
Landsbrancheklub.

Bladet udgives seks gange
årligt. Næste nummer
udkommer i november 2023.
Sidste frist for indlevering
af stof til næste nummer er
den 12. oktober.

Stof der ønskes optaget
i Mureren skal sendes til:
Fagsagen
– Den faglige PR-service
Alleen 7 A, 4180 Sorø
Tlf. 22 995 375
soren@fagsagen.dk

Stof der indsendes til
bladet skal være forsynet
med afsendernavn
og adresse.

Redaktion
Morten Rasmussen
(ansvarshavende)
Søren Dam Nielsen

Tekst
Fagsagen
Tlf. 22 995 375

Layout
Michael Blomsterberg,
Fingerprint reklame
www.fingerprint.dk
Tlf. 23 838 420

Tryk
Jørn Thomsen Elbo, Kolding

ISSN 1395-9980
ISSN 2446-4023
(elektronisk udgave)

Mureren er FSC-certificeret
og SvaneMærket.

Følg med på
murerfagets egen
hjemmeside:
www.3f-murer.dk

Find murerfaget
på facebook

Søg på: @murerne

Tag de gamle og de unge, før I tager udlændinge

Til to store kommende byggeopgaver på Bornholm bør vi gå langt for, at det bliver bornholmske murere, der udfører arbejdet

Af Jann Rønne
Poulsen, formand
for murerklubben
på Bornholm

Almegårds Kaserne på Bornholm er ét af de militære anlæg, som er i så dårlig stand, at Forsvaret ser sig nødsaget til at bruge penge på mursten og mørtel, før man kan begynde at indkøbe krudt og kugler. At kasernen nu snart skal renoveres for omtrent en kvart mio. er vi selvfølgelig glade for på Bornholm. Ligeledes glæder vi os over, at boligselskabet Bo42 ønsker at istandsætte en række boligblokke i Rønne til et tilsvarende beløb i det samme tidsrum.

Men vi frygter malurt i bægeret. Hvem skal lave disse store opgaver? De unge bornholmske murere, som der i forvejen ikke er for mange af – i år fik vi fire nye – bliver i stor stil selvstændige eller fraflytter øen. De gamle bornholmske murere lægger planer for det forestående otium. Ergo kan det blive nødvendigt at importere.

Det ser vi selvfølgelig nødig. Vi har mange gode erfaringer med gæstevister af sjællandske, jyske og fynske murere, og det kan bringe liv og energi til øen med et pust udefra. Vi har også plads til murere med udenlandske pas, så længe overenskomsten bliver respekteret – helst også den del af overenskomsten, der handler om at lægge lokale tillæg oven i minimallønnen.

Imidlertid vil vi foretrække, at det overvejende bliver bornholmske murere, som sætter kaserne og boligblokke i stand. Det vil vi, fordi vi gerne vil bevare energien og dynamikken i det bornholmske

arbejdsmarked for murere. Hvis murerne på bornholm skal forblive murere, så kan det ikke nytte, at de går ledige rundt på øen, mens kolleger fra fjerne egne reparerer øens bygninger. Hvis unge på Bornholm skal vælge murerfaget, skal firmaerne have opgaver, hvor de unge kan prøve fagets discipliner.

”Hvis unge på Bornholm skal vælge murerfaget, skal firmaerne have opgaver, hvor de unge kan prøve fagets discipliner”

Jann Rønne Poulsen

Vi tror og håber, at de to murerfirmaer, som skal stå for opgaverne, fortrinsvis kan udføre arbejdet med vores bornholmske kolleger ved mursnoren. Det vil som følge af pressede tidsplaner kunne komme til at knibe med at skaffe tilstrækkeligt mange lokale murersvende, som det ser ud nu. Som løsning på det problem vil vi allerede nu foreslå to indgreb:

- **Fasthold flere seniorer.** Mange ældre murere på Bornholm går på pension i disse år. Flere af dem vil imidlertid gerne arbejde videre på fleksible ordninger.

- **Brug kaserne og boligblokke som reklamesøjle for murerfaget** og få flere unge til at blive murerlærlinge – hvis virksomhederne giver de unge ansvar, skal de nok løse en del af udfordringen med at skaffe arbejdskraft.

Løft til livet som lærling

Lærlinge efterlyser over en bred kam socialt liv på uddannelsen i dagspressen, og det gør 3F Bornholm nu noget ved, oplyser øens faglige sekretær for bl.a. murere, Bo Nielsen. Der er oprettet klubber for murer- og tømrerlærlinge og afdelingen deltager i 3F's lærlingeprojekt *Første gang Glemmer du Aldrig*, og har i det regi bl.a. været på studietur til København.

- Vi planlægger lærlingearrangementer i alt fra budgetskrivning til 'hvad er din ret og pligt på arbejdspladsen', fortæller Bo Nielsen. 3F kaster sig ind i arbejdet for at ruste de unge til livet på en arbejdsplads

Første gang Glemmer du Aldrig:

<https://www.førstegang.dk>

og for at ryste dem sammen og skabe et netværk.

Bo Nielsen oplever, at der sker flere misforståelser mellem virksomheder og deres lærlinge end førhen, og han forklarer det bl.a. med, at virksomhederne ikke altid tager ledelsesopgaven på sig.

- Virksomhederne har ledelsesret, men de har også ledelsespligt. Ellers opstår der fnidder på bagsmækken,

siger Bo Nielsen. Det handler bl.a. om at sørge for, at lærlingene lærer spillereglerne på en arbejdsplads ordentligt at kende og at sikre, at svende er klædt på til at have lærlinge.

- Vi må også anerkende, at vi har flere unge med problemer end tidligere. Det skal svendene have en forståelse for, siger Bo Nielsen.

Medarbejdere i stenbrud og på fabrik skrev i fællesskab et brev med krav om lønforhøjelse til Zurfaces ledelse. Arkivfoto.

- Til at starte med fik vi at vide, at der ikke var noget at forhandle om, fortæller Jimmi Larsen, industritekniker og tillidsrepræsentant hos Zurface, naturstensfabrikant på Bornholm.

Det var han i sagens natur noget skuffet over. Resultatet fra OK23 lægger op til, at en betydelig del af lønstigningerne skal forhandles hjem lokalt.

- Jeg foreslog derefter mine kolleger, at vi sammen skrev et pænt brev, hvor vi forklarede, hvor godt firmaet har klaret sig og hvor meget mindre reallønnen faktisk er blevet, og at man måtte frygte medarbejderflugt, hvis vi ikke fik noget mere i løn, fortæller Jimmi Larsen. Brevet blev skrevet. Et møde med ledelsen blev arrangeret. Og det lykkedes at presse Zurface til en mindre lønstigning samt en genforhandling til november. Ikke prangende, men bedre end det runde nul, der først var lagt op til.

- Mine kolleger virker forholdsvis tilfredse. Men det vi kunne se i krystalkuglen var jo faktisk også ingenting, siger Jimmi Larsen.

Alle 3F'ere hos Zurface på nær en enkelt stenhugger falder under kategorien stenindustriarbejdere og er med i Landsklubben for Murer-, Stenhugger- og Stukkatoersvende. Zurface fremstiller bordplader, trappe- og fliser mm. i granit til private.

FÆLLES BREV ÅBNEDE DØRE

Først efter fælles brev til Zurfaces ledelse om, hvor godt virksomheden har klaret sig, blev der åbnet for lokale forhandlinger

Højt humør under blokade i Hørsholm:

“Jeg får da trænet min grillarm”

26 murersvende og -arbejdsmænd fik det bedst mulige ud af ventetiden efter murermesterens konkurs.

Grillpølser og smørrebrød fra 3F, tapas med surdejsbrød fra en kollega. Nyopfundne spil: Skovltennis og sneglekapløb. Gæster og forbigående med opbakning og gaver i form af mad og drikke. Helst ville de 26 murere og murerarbejdsmænd bare arbejde. Men det måtte de vente med, efter at deres mester Allan Hoxer var gået konkurs. Opgive at fuldføre den akkord på PH Park på Ussevej i Hørsholm, de havde papir på, ville de selvfølgelig ikke. Derfor var der ikke andet at gøre, end at møde op hver dag og afvente en afklaring på, hvordan deres krav om at gøre akkorden færdig helt konkret skulle blive indfriet.

Stor opbakning

Og de ventede med stil. Alle mand mødte troligt op hver dag. De fordrev

tiden med fredsommelige aktiviteter: Strandtennis, dart – og dertil de spil, de selv opfandt.

– Vi får mange besøg af tømrere, vvs'ere, fastfoodarbejderes klub i 3F – og interesserede Hørsholmborgere, som kommer og ønsker os god kamp, fortalte murer og tillidsrepræsentant Michael Hansen. Alt i alt

pegede stemningen mere i retning af havefest end faglig konfrontation.

– Vi holder humøret højt, og vejret er med os, sagde murer Andreas Dahl Hansen.

– Det har været sjovt, sagde murer Martin Jensen fra Skjern.

– Det gode vejr, besøg fra både den ene og den anden. De mange

Ventetid. De fire blokade-sjak holder bl.a. humøret højt med selvopfundne sportsgrene.

Knyttede næver på 11. "arbejdsdag" foran PH Park. De 26 murere og murerarbejdsmænd holder humøret højt.

gaver. Servicen har været god, grinede han.

- Jeg får da øvet min grillarm lidt, og det er fedt, at 3F kommer og støtter os. Folk, der kører forbi er også gode til at dytte for at støtte, og der er motorcyklister, som knytter næven i støtte, sagde murerarbejdsmand Tim Roland. Der har sågar været en oldermænd fra Dansk Industri forbi med en opmuntrende bemærkning: Godt kæmpet.

- Det er ikke hver dag, man hører det, bemærkede Michael Hansen.

Hold ud

Således er ventetiden gået, siden sidste løn blev udbetalt den 25. maj. De var parate til at vente længe. Kun en enkelt faldt fra.

- Vi overvejer ikke at smutte. Ikke før vi har fået vores penge, sagde murer Martin Struckmann Christensen fra Esbjerg.

- Jeg er spændt på fremtiden. Hvor længe skal vi blive ved? Jeg kan høre på forhandlingerne, at vi er langt fra hinanden. Så det kan godt

komme til at trække ud, erkendte Martin Jensen, som dog ikke havde andre planer.

- Skriv 'hold ud' i din artikel, opfordrede Tim Roland.

- Jeg har små børn, har lige købt bil, og nu kommer ferien. Bølgerne går også lidt højere med konen derhjemme; jeg har taget penge fra nogle af de konti, man helst ikke skal røre ved, forklarede han. Og vendte tilbage til venteposition.

Penge på spil

Der var også noget at vente for. Ifølge 3F-opmåler Nicolas Jensen havde de 27 kolleger omtrent tre millioner kroner til gode i udført arbejde. Dertil kommer ventepengene, som løb op. For slet ikke at tale om den halvdel af byggeriet, de manglede at mure op.

På et møde mellem parterne midt i juni blev det hamret fast med syvtommersøm, at der ikke kan pilles ved murerens krav. For der er skriftlige omfangsaftaler på hele byggeriet.

- Det viser sig at være rigtigt godt nu at have omfangsaftaler på opgaverne. Jeg kan kun anbefale at lave så store omfangsaftaler som muligt. Det er den eneste måde at sikre sig på. Ellers har man to dages opsigelse. Omfanget gør også, at kollegerne kan se fornuften i at kæmpe for deres arbejde, anførte Michael Hansen.

Oven i det fungerede blokaden af byggepladsen godt. Kolleger fra andre fag, som blev sendt ind for at udføre arbejde, vendte om, lige så snart de hørte, at arbejdet var konfliktramt. Det gav et stigende

pres på hovedentreprenøren Dansk Boligbyg, som har lovet indflytningsklare boliger i begyndelsen af 2024. Men Dansk Boligbyg kunne ikke komme videre, så længe de ikke fik en aftale på plads med de 26 tålmodigt ventende murere og murerarbejdsmænd.

Murer Jesper Sørensen fra Varde undrer sig over Dansk Boligbyg og de mange konkurser på PH Park.

Sjakkene har fået godt fem millioner kroner

Sådan endte det:

Efter pres fra blokade og medieomtale indvilgede hovedentreprenøren Dansk Boligbyg i at indgå en aftale med sjakkene om, at de kunne fortsætte murerarbejdet. I første omgang blev der udbetalt manglende løn og 300 kr. på samtlige timer under blokaden.

Sjakkene blev midlertidigt ansat af Dansk Boligbyg, men et nyt murerfirma er nu på plads, og har overtaget mandskab og opgaver.

- Det er gået rigtigt godt, lyder den tilfredse kommentar fra faglig sekretær Per Nielsen, 3F Nordsjælland.

- Der går hul på bylden, når det begynder at komme i medierne, tilføjer han.

Strakspåbud fra Arbejdstilsynet:

UFORSVARLIGT AT MURE OP, NÅR SPÆRENE ER REJST

Ved at mure op efter spærene er rejst, udsættes murerne for unødige, sundhedsskadelige belastninger, hedder det i Arbejdstilsynets afgørelse på en byggeplads i Billund

En lille håndfuld murersvende forlod først på året byggeriet af omtrent 30 huse med i alt 98 lejligheder i Billund. Efter omtrent en måneds opmuring mellem spær orkede de ikke flere problemer med ondt i skuldrene. De nåede derfor ikke at opleve firmaet Selmer Bygs koven-
ding: Efter at de første 24 lejligheder er muret op mellem spærene, må tømrerne vente på murerarbejdet på de resterende af de i alt 98 lejligheder. Ændringen er sket efter et strakspåbud fra Arbejdstilsynet. Det er en kæmpe landvinding giver 3F's

mureruddannede arbejdsmiljøkon-
sulent Jacob Sørensen udtryk for:

- Jeg er den eneste her, der ikke kan få armene ned, griner han - med tanke på murerne, som nu har sænket skuldrene, fordi de ikke længere behøver række langt for at lægge de øverste skifter.

- Jeg håber, at denne sag bliver en løftestang. Jeg har personlige kontakter i Milton Huse, og jeg taler også med byggeledelserne rundt omkring. Hvis vi kan få et firma mere med på vognen, så bliver det lettere at overtale nummer tre og

fire, lyder det håbefuldt fra Jacob Sørensen.

Vi murer over skulderhøjde

Murer Rune Hansen, som arbejder på de 98 lejligheder for Horne-Murerne har en stor aktie i, at succesen er kommet i hus. En dag, hvor Arbejdstilsynet på et tilsyns-
besøg kastede et kritisk blik på manuel håndtering af dobbelte muroverlig-
gere, lod Rune Hansen en bemærkning falde til Arbejdstilsynet om, at

Murer Rune Hansen (lige t.v. for banneret) gik forrest for at få Arbejdstilsynet til at give et påbud mod opmuring mellem spær.

Det er meget nemmere at mure nu, hvor spærene ikke er i vejen. Det er ligefrem en fornøjelse, siger murerne Karsten Svare, Henrik Ruby og Morten Hansen.

murerne også var nødt til at mure over skulderhøjde på grund af spærene. Arbejdstilsynet gav ved den lejlighed et påbud, men trak det senere tilbage, fordi tilsynet tidligere har tabt en lignende sag ved retten.

Ingen jobrotation

Godt nok er der ikke tvivl om, at arbejdsstillingerne er under al kritik, når de sidste skifter skal lægges mellem de udhængende spær. Men Arbejdstilsynet skal kunne påvise, at firmaet ikke har gjort tilstrækkeligt for at tilrettelægge murerarbejdet på sikker og sund vis, før de kan lade et påbud falde. Det er eksempelvis en mulighed at benytte jobrotation.

Efter første dans om den varme grød med Arbejdstilsynet tog Rune Hansen kontakt til 3F Esbjerg – og herefter blev også 3F Byggegruppen sat på sagen. Ikke længe efter vendte Arbejdstilsynet tilbage med en fysioterapeut.

- Denne gang konstaterede de, at det er de samme murere, som laver alt murerarbejdet, og at der altså ikke var jobrotation, oplyser faglig sekretær Jesper Sani fra 3F Esbjerg. Dermed var vejen banet for et strakspåbud, som da også havnede i postkasserne hos entreprenøren Selmer Byg og murerfirmaet Horne-Murerne en uges tid senere.

Brede smil

Mens skuldrene heldigvis er kommet ned i menneskehøjde sidder smilene

hos murerne stadig fast nær ørerne. Uden spær er opmuringen den rene fornøjelse.

- Min kollega Jacob Rømer Christensen og jeg mærkede ikke så meget til problemet i begyndelsen, fordi vi murede gavle. Men da vores kolleger forlod byggeriet og vi kom på langsiden, kunne vi godt mærke, at det var helt forfærdeligt, fortæller Rune Hansen. Han beskriver det som et chok at komme ud på parcelhusbyggeri. Horne-Murerne laver normalt etagebyggeri.

- Vi er meget enige (med firmaet, red.) om, at sådan noget som det her skal vi ikke igen, slår Rune Hansen fast.

Sig nu fra

Både fra 3F Esbjerg og fra 3F's arbejdsmiljøkonsulenter Jacob Sørensen og Jan Engelø er der stor ros til Rune Hansen og hans kolleger for at have sagt fra. Begge

arbejdsmiljøkonsulenter er denne dag på byggepladsen for at vise deres opbakning:

- Når der er nogen, der gør noget godt, så kommer vi og viser, at vi står bag dem, siger Jacob Sørensen. De håber, at de får travlt.

- Normen om arbejdsstandsning er kommet ind i overenskomsten, og det har gjort den mere synlig. Det kan komme til at gøre en forskel. I kan sige til mester, at

I gerne vil arbejde, men at det bare ikke er ansvarligt, oplyser Jan Engelø.

- For os arbejdsmiljøkonsulenter er det guld værd, når I siger fra og tager kontakt til os, tilføjer han. Murerfaglig sekretær Jesper Sani fra 3F Esbjerg kan ikke være mere enig. Han håber Rune Hansens indsats inspirerer andre i murerfaget:

- Jeg håber, det kan få nogle af vores kolleger til at tænke: Hvis de kan få lavet om på tingene i Billund, så kan vi vel også, siger han.

"Vi er meget enige (med firmaet, red.) om, at sådan noget som det her skal vi ikke igen"

Rune Hansen, murer

- Vælg nu en arbejdsmiljørepræsentant på byggepladsen. Det gør en kæmpe forskel, siger arbejdsmiljøkonsulenterne Jan Engelø og Jacob Sørensen.

Lærlinge havde en fest med at restaurere sommerhus

Dansk Håndværk købte sommerhus på Bornholm, som lærlinge nu har restaureret – det har skabt mange ringe i vandet

I 2017 købte arbejdsgiverorganisationen Dansk Håndværk et let ramponeret sommerhus i Allinge-Sandvig på Bornholm. Huset erhvervede man for at sætte fokus på det gode håndværk og få flere unge til at finde det interessant at tage en erhvervsuddannelse. Det lille hus på øen voksede, og blev en stor historie. Mureruddannede projektholder Mads Okking er stadig paf over, hvordan et lille hus på 120 kvadratmeter kan skabe så mange ringe i vandet. For det første var der de 22 lærlinge, som i perioder á 14 dage har arbejdet i huset – Lærlingenes

Hus, som det kom til at hedde – og sat det i stand i bæredygtig ånd. Han har interviewet dem alle:

- Uden undtagelse spurgte de, om de måtte komme igen. Så et eller andet har de syntes var sjovt, fortæller han.

Et hold arkitekter

For det andet tog arkitektskolen i København med åbne arme imod en invitation til at være med.

- De sendte et helt hold fra restaureringslinjen – de var der i tre-fire uger og lavede en bygningsarkæologisk undersøgelse – det var vi rigtig glade for, fortæller Mads Okking. Senere var skolen involveret i en konkurrence, som skulle finde de bedste forslag til en restaurering af huset. Af 18 indkomne forslag blev tre kombineret til det endelige projekt. Og sideløbende med lærlingenes istandsættelser afviklede arkitektskolen i København en undersøgelse, der skulle vise, at det mest bæredygtige, byggebranchen kan kaste sig over, er at restaurere de bygninger, vi allerede har. Sommerhuset blev benyttet som case.

Undervejs blev Dansk Håndværk kontaktet af byggefilm.dk – som gerne ville lave små videoer af lærlingene til eget brug.

Endelig har pressen været overordentlig nysgerrig efter at fortælle om huset:

- Det lille hus har fået så meget omtale, så vi næsten ikke kan få armene ned, lyder det med begejstring fra Mads Okking.

Konkret charmeoffensiv

Kongstanken i projektet har været at tage skeen i den anden hånd:

Mads Bindzus (t.v.) og Oliver Larsen er ovenud tilfredse med at have restaureret sommerhus på Bornholm som led i deres uddannelse.

Lærlingenes Hus på Bornholm blev købt af Dansk Håndværk og restaureret af bl.a. murerlærlinge.

- Det er ikke nok, at vi bare snakker om flere lærlinge. Vi er nødt til at gøre noget konkret, lader Mads Okking forstå. Det har bl.a. en håndfuld murerlærlinge nydt godt af.

- De har især fået lov at prøve kræfter med bindingsværk. Det er ikke bare at lægge sten oven på hinanden. Der er principper for god restaurering og materialers beskaffenhed. Kalkmørtel er eksempelvis ikke bare kalkmørtel. Der er både luftkalkmørtel og hydraulisk mørtel. Og hvad gør man ved mursten, der støder op til bindingsværket? Der er meget godt at lære, fremfører Mads Okking. Bæredygtighed har vejet tungt.

- Når vi taler bæredygtighed, så er en af de helt essentielle ting i vores fag genbrug af mursten. Alle mursten har været taget ud og er blevet rensat, så vi ikke skulle købe nye. Vi har haft 100 procent genanvendelse – det har lærlingene stået for.

Tommel op på Bornholm

Selv om det ikke er et stort antal bornholmske lærlinge, som har nydt godt af Lærlingenes Hus, er Bo Nielsen, faglig sekretær hos 3F Bornholm ikke sen til at anerkende husets høje værdi:

- Lærlingehuset er en sidssygt god idé – også for at dyrke det gamle håndværk. Nybyggeri i dag er kilometerbyggeri. Det er eksempelvis første gang, jeg har set puds på strå. Det er fedt at se. Og hvis man vil opretholde det traditionelle håndværk, så bliver man nødt til at lave den slags projekter, siger Bo Nielsen. Han tilføjer, at der også er en væsentlig problemstilling i, at lærlinge i deres praktikforløb ikke altid får opgaver, der dygtiggør dem i deres fag.

Det sociale er vigtigt

Fugen, der har holdt det hele sammen, er det sociale, betoner Mads Okking.

- Lærlingene er kommet fra forskellige dele af landet. Der er mange, der har hygget sig gevaldigt. Der var specielt et par af murerlærlingene, som var virkeligt glade, smiler han.

Oliver og Mads om Bornholm:

Megagod tur

Ingen tvivl om, at Oliver Larsen syntes om at komme til Bornholm og arbejde i Lærlingenes Hus:

- Det var fedt. Det var en megagod tur. Vi hyggede os virkelig i det sommerhus, vi boede i. Jeg gad godt prøve det igen, siger han. At Kopp Sorø, hvor han står i lære, har kapacitet, som han siger, til at kaste sig ud i sådan nogle projekter, er han godt tilfreds med. Fagligt var det også i top:

- Jeg prøvede at mure på noget gammelt bindingsværk. Det var fedt, det havde jeg ikke prøvet før. Jeg var derovre med en murerlærling fra Aarhus. Det er fedt, man kan få sådan en oplevelse.

Mads Bindzus Christiansen er helt på linje med Oliver Larsen:

- Jeg var derovre sammen med en murerlærling fra Fyn. Det var en megafed oplevelse. Det betyder meget at få sådan en mulighed og det ansvar at repræsentere firmaet, synes han. Fagligt arbejdede han med tavl og ren kalkmørtel.

- Det var fedt og sjovt at prøve.

Begge er murerlærlinge og netop begyndt på H2 på ZBC i Slagelse. Mads Bindzus er også i lære hos Kopp Sorø. Begge genkender, at oplevelser ud af

huset af denne art og det sammenhold, der kan opstå, er sjældne under mureruddannelsen – de kan fx være nemmere at få, hvis man går i gymnasiet.

- Vi mangler lidt sammenhold som på gymnasiet. Det er lidt øv. Det hiver mange folk væk, mener Mads Bindzus.

Murerlærling Christian Sumit forklarer, hvordan opmuringen blev fordelt mellem ham og murersvendene. Han synes, stemningen mellem ham og svendene er god.

Jo før, du lærer at mure, desto bedre

Hvordan lærer man lige murerlærlingen at lægge mursten på en måde, så han kommer igen i morgen?

Der er rejsegilde mellem de delvist opførte andelsboliger i Lisbjerg, få kilometer nord for Aarhus. Det er hverken første eller sidste gang kransen og flaget bliver rejst og pøl-sevognen kørt ind i området, der er udset til at lægge jord til 25.000 nye boliger og et endnu større antal nye forstadsaarhusianere. Med andelsboligerne som kulisser – som han selv er med til at opføre – har Christian Sumit Krogh Jensen på 20 år fået fart i murerlivet hos Murerfirma Rasmus Jakobsen.

– Jeg har søgt en million steder. Jeg har skrevet til alle, jeg kender. Jeg havde en liste med firmaer. Der var tre uger, hvor jeg ringede hver dag, og da jeg så fik tre måneder på prøve her, så var det klasse. Det var pissegodt! De har styr på det hele her. Det er et godt firma, fortæller Christian Sumit. Uanset hvilke

murere, han bliver sat sammen med, har han det godt og glæder sig til at komme på arbejde, siger han. Han har som tagdækker prøvet at blive sat til noget arbejde uden grund – bare fordi han var lærling. Han har også godt hørt om andre unge, som har mødt en hård tone på byggepladsen. Men det har han ikke selv, siger han.

– Her har vi en rigtig god tone.

Skal lære at mure

Tomas Jensen og makkeren Claus kendt under tilnavnet “Vestjyden” kunne en overgang gå og betragte, hvordan Christian Sumit bare stod og klippede sten.

– Det er bedre at lære knægten at mure med det samme, så man kan tjene nogle penge på ham, siger Tomas Jensen, der husker en voksenlærling, der gik som arbejdsmand hele det første år af sin læretid.

Så de tog Christian Sumit ind i sjakket, så han kunne lære at mure.

Der har måske i dette tilfælde ikke været så mange bump på vejen. Men murersvend Tomas Jensen føler nu

alligevel behov for at blive klogere på, hvordan man bør behandle unge murerlærlinge som Christian Sumit Krogh Jensen. Derfor har han været på en dags læresvendekursus.

Hårdt for ham

Men hvordan lærer man en ung mand noget, uden han løber skrigende bort? Tomas Jensen og “Vestjyden” er ikke en fugebredde i tvivl om, at slutresultatet for Christian Sumit bliver godt – han skal nok blive en førsteklasse murer. Men kan vejen derhen blive så hård, at lærlingen ikke gennemfører? De to svende fortæller om en træls dag for Christian Sumit:

– Vi går og piller hans sten ned.

Vi fortæller ham, at han hellere skal mure to sten rigtig i, end fire tvivlsomme. Den dag havde vi måske været lidt hårde ved ham, erkender Tomas Jensen.

– Ja, han havde en træls dag. Han kunne ikke få det til at køre. Det kender vi jo alle sammen, tilføjer Claus “Vestjyden”.

– Det kan tænkes, at det var hårdt for ham. Jeg kunne mærke, det var

svært for ham. Han hørte ikke efter, siger Tomas Jensen.

Jeg bliver ærgerlig

Selv siger murerlærling Christian Sumit om svendenes læreregel "helere to gode sten end fire dårlige", som gælder hver dag – ikke kun på Christian Sumits dårlige dag:

- Jeg bliver ærgerlig. Irritabel. Jeg ved jo godt, de har ret.

Dagen efter den trælse dag mødte Christian Sumit ikke på arbejde. Svendene ringede til faren.

- Hans far vidste ikke, at Christian var blevet hjemme. Han var glad for, at vi ringede, fortæller Claus "Vestjyden". Siden har der ikke været noget.

- Han skal sgu nok blive en god murer, gentager Tomas Jensen.

Ikke autoritetstro

Med til at blive en god murer hører at få klar besked om, hvad der er godt, og hvad der er mindre godt, mener de to murersvende. Claus "Vestjyden" og Tomas Jensen synes selv, at de har holdt en god tone, når de har vejledt Christian Sumit – også når de har pillet nogle af hans sten ned. Det synes den unge mand også selv. Meningen fra svendenes side er, at kritikken skal være konstruktiv. Det er jo målet med det hele, at Christian Sumit skal lære at tjene sine egne penge ved at være god til sit arbejde. Christian Sumit kan bare ikke så godt lide at få at vide, at hans arbejde ikke er godt nok. Det er vist ikke ret ualmindeligt. Men Claus "Vestjyden" og Tomas Jensen synes, det er noget, der har forandret sig, siden de selv stod i lære:

- Unge i dag er nogle curlingbørn. De er nogle kyllinger, mener Claus "Vestjyden". Samtidig er mester og svende ikke autoriteter, som lærlingene har ærbødighed over for, mener begge svende.

- For de unge i dag er det lige meget, hvad mester synes, bemærker Tomas Jensen.

Kan man i det lys aflevere den klare besked om to og ikke fire mursten på en måde, så lærlingen bevarer lysten til at mure? Alene det at "Vestjyden" og Tomas Jensen taler om, hvordan de bedst kan hjælpe Christian Sumit på vej, er et skridt i den rigtige retning.

Murer Tomas Jensen har været på kursus om at tage sig godt af lærlinge.

Lær at forstå de unge murerlærlinge - jo før, du lærer det, desto bedre

Brug en dag på at få inspiration til at give murerlærlinge en god læretid.

Alt for mange murerlærlinge falder fra – ofte skyldes det misforståelser, siger Hanne Koblauch fra Byggeriets Uddannelser. Hun arbejder med læresvendekurser.

Det kan fx være, at man som svend ikke er klar over, at unge med mellemstlig baggrund ofte vægter hierarki meget højt. Det er chefen, der bestemmer, og man gør ikke noget, chefen ikke har bedt en om at gøre.

KOM PÅ LÆRESVENDEKURSUS – SÅDAN GØR I:

- Saml 12 murersvende, evt. også en mester
- Kontakt din 3F-afdeling
- Bed om et læresvendekursus (1 dags varighed)

LOKALE FORHANDLINGER:

Seks procents lønstigning i 2023 er hjemme

Stenhuggerne hos Gladsaxe Stenhuggeri kom hurtigt ud af startblokken med at forhandle lokale lønstigninger i hus.

En stor bid af lønstigningerne i OK23 skal man forhandle hjem lokalt på de enkelte arbejdspladser. Mange har udtrykt skepsis over for, om det nu rent faktisk ville blive til noget. Den skepsis er indtil videre gjort til skamme i Gladsaxe Stenhuggeri.

- Efter OK23 skulle to tredjedele af lønstigningen på ti procent over to år hentes hjem i lokale lønforhandlinger. Det har vi skudt efter, og vi har fået seks procent i år, fortæller stenhugger Henrik V. Olsen.

At de ekstra lønkroner nu lander sikkert i lommerne på de 18 medarbejdere kan forklares på flere måder: Dels er der et godt samarbejde med mester. Dels er ordrebøgerne fyldte. Og endelig er der i forlængelse heraf mangel på folk.

Malurt i bægeret

Lønnen, der udgår fra værkstedet i Gladsaxe, er pæn, og kan nok være med til at fastholde de 18 kollegers interesse for at fortsætte som stenhugger. Men lønnen afspejler ikke de gennemsnitlige lønvilkår i branchen, vurderer Henrik V. Olsen. Og selv om løn ikke er alt, kan det være én af mange forklaringer på malurten i bægeret; at der igennem noget tid er sivet ikke så få kolleger fra branchen og over i andre beskæftigelser.

- Der er kæmpe mangel på os, konstaterer stenhugger Christoffer Pind.

- Lønnen må have en betydning, anslår Henrik V. Olsen.

Kig på akkord

En vej til at hæve lønnen for alle kan være, at flere begynder at arbejde på akkord. Over hundrede års erfaring i

murerfaget har vist, at akkord er en løftestang for løn. Også for de kolleger, som arbejder på timeløn.

- Der er snak om igen at gøre det muligt at arbejde på akkord. Men det er svært, fordi saven er kommet. Men det bliver det store tema for vores konference til efteråret. Kan man fx lave en priskurant, forklarer Henrik V. Olsen.

Der er også en barriere inden for værkstedets fire vægge, bemærker stenhugger Lars Rasmussen:

- Vi har en chef, som ikke er interesseret i at akkordere.

Løn under barsel og sygdom

Nok kan det være den daglige løn, der lokker gode kolleger over i andre former for beskæftigelse. Men flere stenhuggere rundt om bordet i frokoststuen på værkstedet slår til lyd for, at det også kan være bl.a. lav løn under barsel og sygdom samt et generelt hårdt arbejde, der kan foranledige, at kolleger søger andre græsgange.

- Jeg kan ikke holde til at være stenhugger, til jeg skal pensioneres, siger Lucas Brandt Gade, én af værkstedets yngste medarbejdere.

- Folk glør jo på én, som om man er sindssyg, når man fortæller, at vi i 2023 ikke får fuld løn under sygdom, kommer det fra én af kollegerne.

Attraktive opgaver

Det er ikke stenhuggerne i Gladsaxe, som forlader faget. De skifter ikke engang til andre stenhuggerier.

Overenskomst

for Stenindustriarbejdere, Stenhuggere og Stukkatører
(Industrioverenskomsten, gældende fra 1. maj 2023)

Minimalløn	137,90
Tillæg Specialarbejder på Stenhuggerier	8,00
Tillæg Uddannede stenindustriarbejdere	18,00
Tillæg Faglærte Stenhuggere og Stukkatører	35,00

Overarbejde beregnes af den samlede timeløn 50% første 2 timer, 100% for resterende timer + weekend/helligdage

Sygdom og tilskadekomst	161,45
Barns første sygedag	140,55

Barsel, graviditet, og fædreorlov (børn født før 1. juli 2023) 161,45
Forældreorlov er med fuld løn, dog maks. 11 uger

Barsel, graviditet, fædreorlov, forældreorlov (børn født efter 1. juli 2023) Fuld løn dog maks. 225,00

Kirkegårds og skurafsavnsbetaling	5,85
Arbejde i skyflift	8,75

Pension	12,15%
Arbejdstager	2,00%
Arbejdsgiver	10,00%

Særlig lønopsparing (SH/FF-betaling)	12,90%
Forskudsudbetaling pr. dag	1.300,00

Lærlinge:	
1. Lønperiode	80,25
2. Lønperiode	97,55
3. Lønperiode	109,25
4. Lønperiode	128,80

Særlig opsparing	3%
------------------	----

- Vi er glade for at være her, slår Lucas Brandt Gade fast.

Set udefra har de også noget, der ligner lidt af en lækkerbissen af et arbejdsliv: Restaurering af ikoniske, historiske bygninger i form af Børsen og Stockholm Slot er deres dagligdag de næste mange, mange år.

Et kig ind på værkstedet hos Gladsaxe Stenhuggeri.

Stenhuggerne står for at reparere Børsens mange smukke former og figurer.

Kulturarv istandsættes for millioner:

Stenhuggere hjælper Børsen med at skifte stenham

De går oven i hinanden lige nu, de forskellige håndværkere, som er i gang med at give Børsen i København et nyt ydre. Det må stenhugger Freja D. Dragsbæk blankt erkende. Derfor er hun fra øverste stilladsdæk lige nu skyndsomt ved at gøre en gesims færdig, så det nye kobbertag kan blive lagt. Hun er uddannet i granit og har i mange år arbejdet med gravsten. Men i 2020 fik hun arbejde i Gladsaxe Stenhuggeri, og fortryder i dag, hvor hun har sin daglige gang på Børsen, ikke, at hun er blevet hængende:

- Det er fedt at være en lille brik i noget helt vildt stort, smiler hun.
- Jeg kan lide både lokationen og materialerne, fortsætter hun.
- Vi arbejder jo med alt det dekorative på bygningen. Det er ikke samlebåndsarbejde. Hver sten har sin udfordring. Det er sjældent, at man bare lige lægger én sten oven på den næste, fortæller Freja D. Dragsbæk. Arbejdet er afvekslende.

Det kræver så omvendt ikke så lidt tålmodighed.

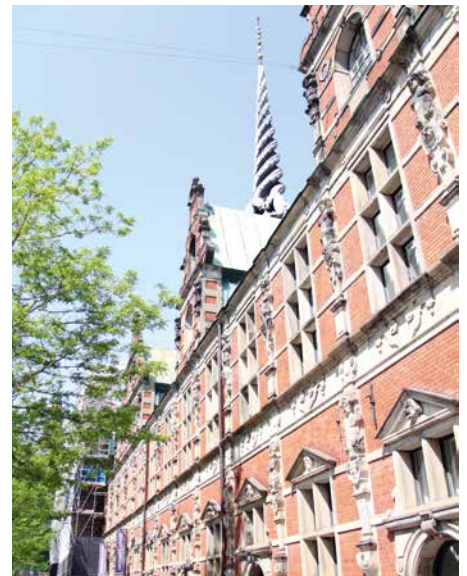
Vægt på kvalitet

I alt tre stenhuggere har siden kort før jul været i sving på Børsen. Arbejdet går ud på at løsne og fjerne gamle sandsten – og på et senere tidspunkt montere nogle nye.

På etagen under Freja D. Dragsbæk står John O'Neill og lægger en fuge. Han er fra England og er uddannet i kalksten.

- Det var nemmere at få arbejde i Thatchers Storbritannien med en lidt speciel uddannelse, fortæller John O'Neill om baggrunden for sit uddannelsesvalg. Han har været i Gladsaxe Stenhuggeri i to-tre år – og i branchen i 21 år.

- Det er et specielt fag. Det er stille og roligt, og man vægter kvalitet højere end i andre fag. Jeg kan godt lide, at der på den måde er lidt pres. "Godt nok" i stenhuggerfaget er lidt bedre end "almindeligt godt nok", griner han.

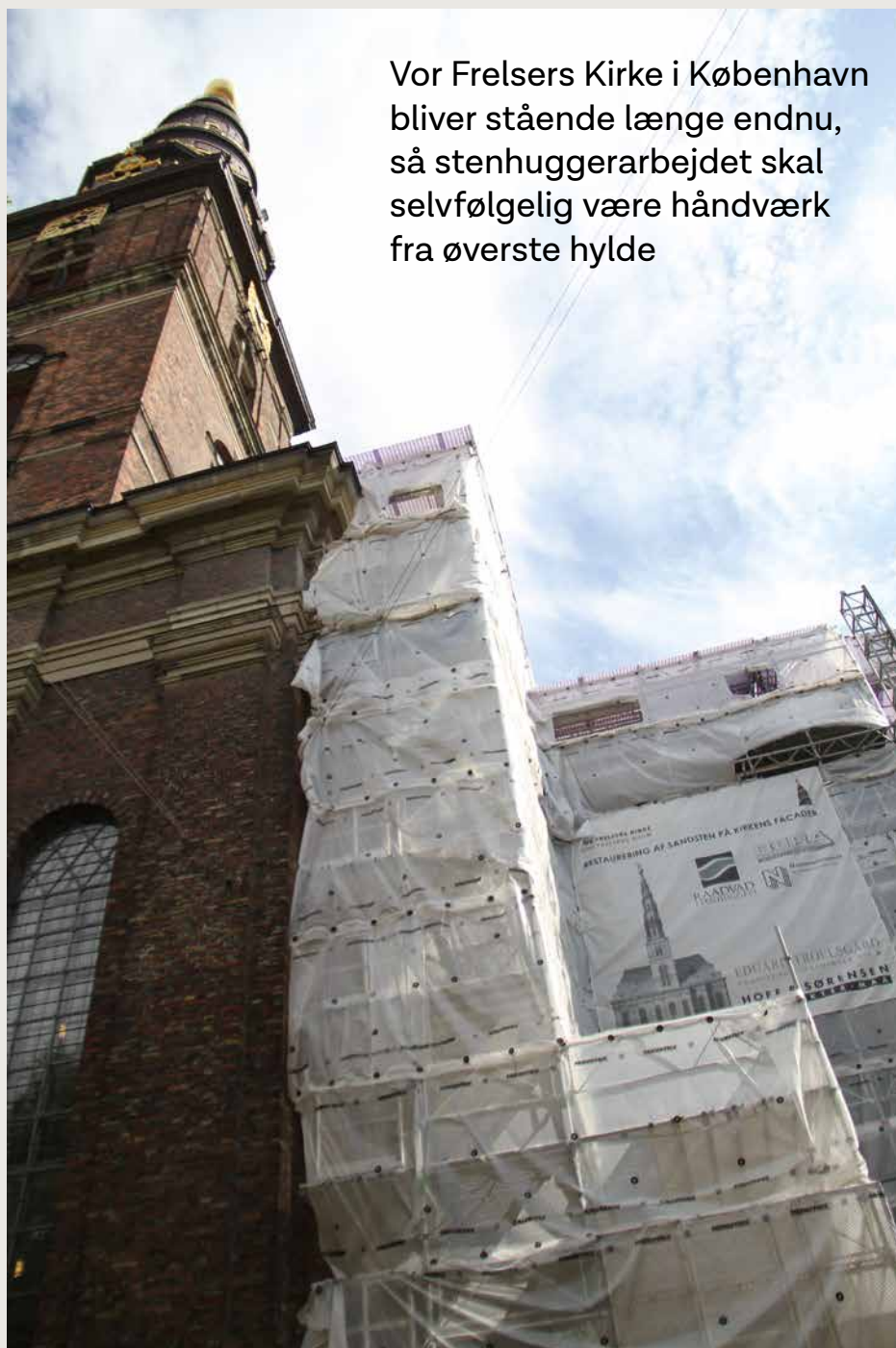
Restaurering: Cement var hård ved Børsen

Børsen er ved at blive restaureret. Sidst det skete var i årene 1879-83. Her blev det originale murværk fjernet og erstattet af maskinstrøgne teglskaller opmuret i cementmørtel.

Det var en brøler.

Siden har Børsen haft store problemer med at komme af med fugten gennem murværket. I stedet er fugten blevet ledt ud gennem udsmykningerne af sandsten, som derigennem langsomt er blevet ødelagt.

Nu får Børsen nye mursten og nyt tag – og de mest slidte sandsten bliver skiftet.

Vor Frelsers Kirke i København bliver stående længe endnu, så stenhuggerarbejdet skal selvfølgelig være håndværk fra øverste hylde

Håndværket skal bare være i orden

300 år skal de da i hvert fald gerne holde, sandstenene, som Raadvad Stenhuggeri i denne tid er i færd med at montere på Vor Frelsers Kirke på Christianshavn, København. Når et byggeri skal være en del af bybilledet i så lang tid, så skal det også være til at holde ud at se på. Derfor er det af stor betydning at holde kvaliteten i

stenhuggerfaget i hævd. Man har et ansvar for at bære kulturarven videre på fornemste vis. Man skal kunne aflevere det færdige arbejde med rank ryg – så også eksempelvis de dygtige stenhuggere, som huggede sten for Thorvaldsen, kigger ned fra himlen med et anerkennende nik. Håndværket skal sidde i

skabet. Også ned i detaljen. Det er holdningen og kulturen i Raadvad Stenhuggeri – og i stenhuggerfaget generelt i Danmark. Derved adskiller Danmark sig fra andre dele af Europa, kan den canadiske “stone mason” og Raadvad-stenhugger David Smith berette. Han har været i Danmark i et år. Han kom til Europa for at få lov at arbejde med meget gamle, historiske bygninger.

– I Canada er de fleste bygninger højst 80 år gamle, som han siger.

Han er glad for mentaliteten blandt danske stenhuggere. Han har besøgt byggepladser i Sydeuropa og er ikke imponeret:

– I lande som Italien og Spanien ved de, som restaurerer, ikke hvad de laver. Særligt i Norditalien. Det ville jeg ikke være en del af, siger David Smith.

Individuelle aftryk

Et synligt eksempel på den høje kvalitet er de såkaldte opslåninger på sandstenene, som er lavet i hånden. Man forsøgte i 70'erne at lave dem på maskine, men resultatet var dårligt, fortæller mester Stig Andersen. Man kunne også undlade opslåningerne og bare lade stenene

stå glatte, men den tid, den møje og de penge, der bliver lagt i opslåningerne er det hele værd, giver Stig Andersen tydeligt udtryk for. Det er klasse helt ind til benet. Ægte håndværk, hvor den personlige signatur fra den individuelle stenhugger er genkendelig i hver enkelt opslåning. Ikke to opslåninger er ens.

Til gengæld har Raadvad givet en smule køb på håndværket ved tilformningen af stenene. Den del af stenhuggerarbejdet er i høj grad overladt til en cnc-maskine – for hvis en stenhugger skulle stå for at hugge stenene ud, ville et projekt som Vor Frelsers Kirke blive uoverskueligt dyrt. Så på det punkt har der sneget sig en pragmatisme ind blandt stenhuggerne:

- Man er blevet mere åbensindet omkring brugen af maskine, siger stenhugger og formand Peder Hammerich.

- Vi kunne heller ikke nå at blive færdige uden, tilføjer Stig Andersen.

Vilde med lærlinge

Sammen med restaureringen af Stockholm Slot, som Raadvad Stenhuggeri udfører i samarbejde med Gladsaxe Stenhuggeri, er Vor Frelsers Kirke inden for en overskuelig fremtid det, der er i ordrebogen. Det lyder måske ikke af så meget. Men det er nok til at holde firmaets stenhuggere beskæftiget så langt øjet rækker. Det er også rigeligt grundlag at udklække nye stenhuggersvende ud fra:

- Vi er vilde med at få lærlinge. Vi har altid en til to ad gangen, siger Stig Andersen.

På taget af kirken befinder den 34-årige lærling Magnus Boulund sig. Han er også vild med firmaet og faget. Sammen med kollegerne David Smith og Ralf Schote slår han kiler ind i de nuværende, forvitrede sandsten i kirkens hovedgesims. Stykke for stykke slår de det yderste af sandstenen af for at komme ind til den uskadte del. Senere bliver nye sandsten monteret uden på. Langt inde i læretiden er Magnus Boulund fortsat meget glad for faget.

- Jeg valgte stenhuggerfaget, fordi der stadig er så meget håndværk. Jeg kan også godt lide, at det har en kulturel tyngde, siger Magnus

Boulund. Tiden som lærling er han godt tilfreds med.

- Jeg har hugget mange sten. Det giver ansvarsfølelse. Desuden er der gode forhold, kollegerne er søde og rare, og man kan mærke, at Stig har haft mange lærlinge, bemærker han.

Lugten af Thorvaldsen

Alt til denne 4. etape af restaureringen af Vor Frelsers Kirke er hugget. Næsten alle sten, der skal ned, er ordnet. Snart begynder monteringen af cirka 150 sten på hovedgesimsen og cirka 200 sten på arkitrav, kapitæler og baser. Formand Peder Hammerich glæder sig til at se det færdige resultat:

- Opsætningen og det færdige resultat er sjovere, betoner han, for nedtagningen af sten er den hårde del af stenhuggerfaget. Der skal fjernes 70-80 tons sten. Når alle de nye sten er anbragt kan stenhuggerne glæde sig over en kirke prydet med smukt og veludført stenhuggerarbejde: Opslåning, profilhugning og finishbehugning (skorrering). Det er traditionelt, solidt stenhuggerarbejde. Prestigemæssigt kommer det ikke op i samme luftlag som

den figurhugning efter gipsmodel på Fredensborg Slot, som Raadvad Stenhuggeri excellerede i for nogle år siden.

- Det var for feinschmeckere. Raadvads speciale er jo figurhugning. Eller det var det i hvert fald, smiler Stig Andersen. Men jobbet på Vor Frelsers Kirke er godt og gedigent rugbrødsarbejde – som man også sagtens kan være stolt af at have bidraget til. Mens man venter på tidens og vejrets forvitring af flere kulturelle klenodier, der nok en gang kan få det til at lugte af Thorvaldsens værksted – eller lidt derhenad.

Dét er murerlivet: Udfordrende murerarbejde hver dag – kun afbrudt af tilbagevendende dukkerter i havnebassinet

**Spring tilbage
til forsommeren:**

Når de ikke murer, hopper de i havnen

Et lærlingebyggeri på københavnsk kajkant vækker stor begejstring blandt murerlærlingene.

Høj sol, en usædvanlig byggeopgave og chancen for at få noget opmuring på c.v.'et har sendt humøret hos de 22 murerlærlinge fra fjerde hoved-

forløb langt op i den azurblå himmel. De er i gang med at bygge en teglpavillon, som bliver én af i alt 15 pavilloner, der skal stå rundt om i København som led i Arkitekturåret 2023.

De tre buer har de lagt bag sig, snart mangler kun de afsluttende rulleskifter i toppen. Buerne er bygget som 2 1/2-stens massiv mur.

- Hvor mange svende de seneste 100 år kan lige sige, at de har prøvet det. Den tanke kan jeg godt lide, siger René Eriksen, murerfaglærer på byggepladsen. Han glæder sig også over muligheden for at træne opmuring:

- Det er megafedt. Det at gå ude og få nogle mursten i hænderne. Det har givet mig blod på tanden for at komme ud og lægge nogle flere sten, siger 18-årige Mads Sigsgaard om arbejdet på teglpavillonen. I sin læretid hos Maler- og Murerfirmaet Flex har han primært lavet badeværeser.

Mikkel Bollerup Egbo på 28 år har et liv på havet bag sig. Med kone og børn har han det godt med at blive her på kajkanten. - Det her er fedt at prøve. Du kommer aldrig til at lave så store buer igen, siger han.

- Projektet er en unik mulighed at få på fjerde hovedforløb. Location er fantastisk - og man kan oven i købet lige tage en dukkert i middagspausen, kommer det begejstret fra Bertram Haugh, 33 år.

- Mange af lærlingene har ikke muret hos mester. Sådan er det i København. Byen er jo bygget, slår René Eriksen ud med armene.

CO₂ og tegl

Teglpavillonen på Havnegade i København fortæller en historie om at bruge mindre CO₂. Hver bue udleder samme mængde. Den lille er traditionelt murværk. Den store bue viser, at man kan bygge mere for samme CO₂-udledning ved at genbruge og vælge CO₂-reducerede mursten. Den mellemste bue er en mellemting.

Det fede er udsigten, griner 26-årige Søren Pryner. Det er eneste gang, han har muret ud over på skolen.

Den færdige teglpavillon.

